

KAROLINUM

STUDENTSKÉ HNUTÍ ODPORU

Josef Šárka

Studentské hnutí odporu

Josef Šárka

Vydala Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum
Odborná spolupráce Michael Kotrba
Redakce Václav Hozman
Grafická úprava Zdeněk Ziegler
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
Vydání první

© Univerzita Karlova, 2019
© Josef Šárka – heirs, 2019

Na obálce: Studentská demonstrace na Albertově
17. listopadu 1989. Foto: ČTK/Viktor Fischer
Frontispis: Vyhláška říšského protektora
ze dne 17. listopadu 1939 o uzavření českých
vysokých škol. Zdroj: Archiv Univerzity Karlovy

ISBN 978-80-246-4426-4
ISBN 978-80-246-4421-9 (online : pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum 2019

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Bekanntmachung!

Trotz wiederholter ernster Warnungen versucht seit einiger Zeit eine Gruppe tschechischer Intellektueller in Zusammenarbeit mit Emigranten-treffen im Ausland durch kleine oder größere Widerkandakte die Ruhe und Ordnung im Protektorat Böhmen und Mähren zu stören. Es konnte dabei festgestellt werden, daß sich Anführer dieser Widerkandakte besonders auch in den tschechischen Hochschulen befinden.

Da sich am 28. Oktober und am 15. November diese Elemente hinreichend häufig, gegen einzelne Deutsche tätlich veranlassen, wurden

die tschechischen Hochschulen
auf die Dauer von drei Jahren geschlossen,
neun Täter erschossen
und
eine größere Anzahl Beteiligten in Haft genommen.

Prag, den 17. November 1939.

Der Reichsprotektor in Böhmen und Mähren
gez. **Freiherr von Neurath**

Wird zur weiteren Verfügung Technisch vom Reichsministerium in K 2

Vyhláška!

Ačkoliv bylo opětovně vážně varováno, pokouší se od nějaké doby skupina českých intelektuálů ve spolupráci s emigrant-skými kruhy v cizině, menšími nebo většími akcemi odporu rušit klid a pořádek v Protektorátu Böhmen und Mähren. Při tom bylo zjištěno, že původci těchto aktů odporu jsou zvláště také na českých vysokých školách.

Ježto tyto živily daly se ve dnech 28. října a 15. listopadu strhnouti k násilným činům proti jednotlivým Němcům,

byly české vysoké školy na dobu tří roků uzavřeny,
devět pachatelů bylo zastřeleno
a větší počet účastníků vzat do vazby.

V Praze, dne 17. listopadu 1939.

OBSAH

Předmluva (*Šárka Šárková*) / 7

Poděkování / 23

Studentské hnutí odporu

Studentské hnutí odporu v době nacistické okupace / 27

Prameny, z nichž se rodilo Studentské hnutí odporu / 32

Politické a kulturní spektrum studentů 17. 11. 1939 v koncentračním táboře
Sachsenhausen v Oranienburgu / 42

Antonín Zápotocký v koncentračním táboře Sachsenhausen / 69

Postavení komunistů v koncentračním táboře Sachsenhausen / 81

Kdo přežil, přežil na úkor druhých / 99

Vojtěch Janděčka, hrdina generace 17. listopadu 1939 / 106

Studentské hnutí odporu a středoškoláci / 114

Závěr / 117

Použitá literatura / 119

Příloha 1 / 120

Příloha 2 / 121

Bez 17. listopadu 1939 nebylo by 17. listopadu 1989

Úvod / 125

Před zatčením / 130

Zatčení a Sachsenhausen / 139

Propuštění z koncentračního tábora a návrat do protektorátu / 147

Odboj úřednický / 155

Konec války / 167

Vývoj po válce a Únor 1948 / 177

Život v komunismu a rok 1989 / 186

Místo seznamu použité literatury / 201

Ediční poznámka / 205

Seznam zkratk / 206

Jmenný rejstřík / 208

PŘEDMLUVA

ŠÁRKA ŠÁRKOVÁ

Narozen v roce vzniku Československa prožívá Josef Šárka dobu rozkvětu a stabilizace našeho průmyslově i zemědělsky soběstačného státu první poloviny minulého století a sotva plnoletý se dožívá destrukce této v celosvětovém měřítku příkladné demokracie. Po šesti letech nacistického teroru se během krátkého mezidobí chopili moci komunisté, kteří v ničení humanitního dědictví a devastaci státu dalších jednačtyřicet let pokračovali ve jménu tzv. diktatury proletariátu.

V životním příběhu mého otce se zrcadlí zlomové momenty našich novodobých dějin, jichž byl coby *homo politicus* od raného mládí až do svého skonu účasten.

Přijal v osudovém roce 1938 na Hlávkovu kolej, vyhrazenou pro nemajetné vysokoškoláky s vynikajícím prospěchem, se můj otec zapojil do politického dění organizovaného studentskou samosprávou. Po prvním semestru medicíny přestoupil na právnickou fakultu, což spíše odpovídalo nejen jeho talentu, ale i životnímu poslání. Již od gymnázia se hlásil k agrárnímu dorostu, zatímco Jan Opletal, s kterým se na medicíně sblížil, zastupoval levé křídlo studentstva. Hlávkovi kolejíci ovšem po Mnichovu na své politické orientaci nelpěli, nýbrž tváří v tvář nacistickému teroru hledali sílu v jednotě.

Po událostech souvisejících s jednadvacátým výročím okupanty mezitím okleštěné republiky došlo k největší demonstraci, která se kdy konala v nacisty obsazených zemích. Spolu s dalšími 1200 vysokoškoláky, kteří se manifestace zúčastnili, byl můj otec následně internován coby rukojmí (Schutzhäftling) do koncentračního tábora Sachsenhausen v Oranienburgu poblíž Berlína. Veřejnosti bylo dáno na vědomí, že v případě dalších nepokojů bude tato vybraná vysokoškolská elita exemplárně eliminována. S výjimkou oněch po 17. listopadu bezprostředně vykonaných exekucí ovšem k nejhoršímu nedošlo. Díky různým intervencím u Hitlera se popravy rukojmích

ve velkém nakonec nekonaly, a tak byl i můj otec coby jeden z posledních koncem ledna 1942 propuštěn.

Kde se vzala odhodlanost této generace postavit se nacistické zvěli, ač si mnozí dobře uvědomovali, jakému nebezpečí se vystavují? Opletal sám své kolegy varoval, aby na demonstraci šli nalačno, neboť v případě zásahu do břicha mají větší šanci přežít...

Kořeny studentské srdnatosti najdeme už v počátcích dějin Univerzity Karlovy. Tato první severně od Alp založená univerzita (1348) byla od samého počátku nadána od vizionářského císaře neobvyklou autonomií, která by se studentům 21. století mohla jevit přímo utopická.

Nejenže o chodu vysokého učení rozhodovaly výhradně na císaři nezávislé vysokoškolské soudy, leč ani panovníkovi ozbrojenci neměli na univerzitní půdě co pohledávat. O zajištění pořádku se v univerzitních zdech staraly vybrané, tímto posláním pověřené studentské oddíly. Události na sklonku 14. století po nástupu rektora Jana Husa, iniciujícího celosvětovou církevní reformu, lze docenit pouze v kontextu tehdy již pevně zakořeněné univerzitní autonomie.

O tři sta let později, na samém konci třicetileté války, dokázaly na pravém břehu Vltavy ozbrojené studentské gardy zvlčelým švédským žoldnéřům zabránit v rabování Prahy.

Studentské formace, cvičené po staletí dle vzoru římských legií, měly opět sehrát svou historickou roli o dalších 200 let později. Po první politické schůzi našich dějin ve Svatováclavských lázních v roce 1848 odeslalo studentstvo nezávisle na pražských měšťanech vlastní petici do Vídně s požadavkem obnovení Svatováclavské koruny. Nešlo tehdy o nic méně než o přeměnu absolutistické monarchie v budoucí federaci, tedy o cíle, které ve stejném roce v tehdy ještě zaostalé alpské zemi stály u kolébky dodnes trvající švýcarské prosperity. O to samé se snažil císař Karel, ovšem doba postoupila a na reformu bylo již pozdě. Pokud by Windischgrätz studentské gardy nerozprášil, dějiny tehdy nejvýznamnější středoevropské mocnosti by nabraly možná jiný směr.

Demonstrace studentské generace kolem 17. listopadu 1939 poskytly okupační moci vítanou záminku k uzavření všech českých vysokých škol, čímž se dějinná kapitola ojedinělé autonomie pražské univerzity po téměř šesti stech letech definitivně uzavřela. V poválečné době, pod diktátem vlády jedné strany pražské vysoké učení svou soběstačnost již nenabýlo.

U příležitosti sedmdesátého výročí 17. listopadu 1939 přirovnal tehdejší předseda senátu Petr Pithart výjimečnou roli studentského hnutí k ponorné řece, vystupující na povrch v klíčovém momentech našich dějin. Tento přírůbek vlastně platí teprve na situaci druhé poloviny minulého století. V dobách předchozích tato řeka v podzemí zas tak příliš nebyla, spíše si razila své vlastní koryto všem na očích.

Zůstává otázkou do budoucna, zda se vysoké učení ke své starobylé tradici kdy vrátí a zda se studentské organizace obnovy svého po celá staletí nezávislého a všemi vrstvami respektovaného společenského postavení kdy dočkají.

V osudovém roce 1948 pochodovali studenti na Hrad s cílem předejít hrozícímu komunistickému puči. Ani můj otec, v té době již promovaný právník, nechyběl. Po zákroku Lidových milic se ovšem demonstranti k prezidentu Benešovi nedostali. Komunistická mašinérie se již zastavit nedala.

Padesát let po uzavření vysokých škol se hrstka přeživších, mezitím sedmdesátiletých pamětníků ocitá na studentské půdě pražského Albertova. Po svém krátkém zahajovacím projevu kráčí můj otec v čele studentského průvodu s československou vlajkou v ruce, šťasten, že dostal celoživotnímu slibu, který si dali tehdejší kolejíci, a že všeochromující totalita skončí v propadlišti dějin.

Osobní vzpomínky mého otce na půl století studentského hnutí odporu, tedy téma pro Univerzitu Karlovu obzvlášť podstatné, si nekladou nárok být dílem literárním, a tudíž čtivým. Tělem i duší právník JUDr. Josef Šárka nevystupuje pouze coby pamětník své doby, ale především vypovídá v postavení jakéhosi svědka před tribunálem dějin.

Od čtenáře neočekává ani obzvláštní zájem, ba ani pochopení. Chce pouze dostát své osobní zodpovědnosti a orientovat své současníky, jakož i generace budoucí střízlivým, neideologickým výčtem toho, jak to tehdy bylo. Zůstává ovšem prost iluzí, že se jeho práce dočká kýženého ohlasu. Ve svých rozsáhlých a dosud nevydaných pamětech s názvem *Tvrdě do tvrdého* poznamenává, že si již uvykl „na poklepávání na rameno za zásluhy a pak na rány pod pás“.

Co mne s otcem spojuje a co mne opravňuje psát úvodní slovo k jeho pamětem? To, že jsem jeho dcera, to je minulost. Nás ale právě tak spojovala

Rodina Šárkova (Josef Šárka
s manželkou a s dcerami
Vlastou a Šárkou)
Zdroj: archiv rodiny J. Šárky

přítomnost i budoucnost. Předávali jsme si takříkajíc štafetu za pochodu. A bohdá že naši potomci ji jednou od nás převezmou.

Než jsem přišla na svět, očekávali rodiče, že se po první dceři narodí kluk. Byla to ale opět holčička, a tak otec rozhodl, že se dítě bude jmenovat po něm. Nedá se tomu upřít určitá dávka symboliky, ale ani humoru: po Vlastě následovala Šárka.

Když jsem skládala přijímací zkoušky na univerzitu s vědomím, že kvůli účasti na demonstraci v roce 1966 přijata nebudu, či před výsledkem na Bar-

tolomějské rok předtím, vždy nade mnou kroutili nevěřičně hlavou: „Jmenuje se doopravdy Šárka Šárková?“ Ať už byly okolnosti jakékoliv, mohla jsem se nadechnout, než se situace vyhrotila.

Zatímco Josefu Šárkovi bylo jednadvacet, když ho s ostatními z Hlávkovy koleje odvěkli do Ruzyně, mne tam z Bartolomějské odvezli antonem již v mých sedmnácti. Bylo to osmnáct let po Vítězném únoru, v souvislosti s první masovou demonstrací proti stávající nesvobodě.

Soudu se tehdy nepodařilo prokázat, že jsem to byla s Tomášem Halíkem já, kdo jsme nesli československou vlajku v čele průvodu mířícího z Václavského náměstí na Hrad s výzvou, aby prezident Novotný odstoupil. Při tvrdém zásahu za Mosteckou věží, kde přes 120 demonstrantů skončilo v policejních antonech, se mnohým, včetně Halíka, podařilo uniknout.

Ve vězení jsem navzdory neustávajícím výsledkům nezpanikařila a jména ostatních účastníků, totožnost Tomáše ani spolužaček nevyzradila. Dvě spolužačky coby dcery policajtů byly následně propuštěny a na rozdíl ode mne připuštěny k maturitě. Jedna z nich ještě stačila udat svého mladistvého přítele, takže i on, ačkoliv se mu podařilo z demonstrace včas zmizet, skončil za mřížemi se všemi následky pro jeho další život.

Na rozdíl od ostatních, kteří se po mém propuštění raději na nic neptali, táta dobře věděl, co to obnáší skončit na Ruzyni. Když po svém projevu vedl studenty z Albertova na Vyšehrad s československým praporem v ruce, jako by krácel ve stopách dcery Šárky před třiadvaceti lety. Také proto si uvědomoval, jaké nebezpečí demonstrantům od policajtů v záloze hrozí, a varoval před pokračováním pochodu na Václavské náměstí.

Při příležitosti dvacátého výročí 17. listopadu 1989 mne organizátoři vzpomínkové akce zastavili s tím, že se nenacházím na listině řečníků. Opáčila jsem, že to je právě ta chyba. Do toho se náhle objevil iniciátor celé akce, abych se neprodleně dostavila na tribunu a tím jubilejní událost zahájila.

Navrhla jsem, že přednesu tátovu výzvu ke studentům, a to slovo po slovu, tak jak v onen památný den zazněla. Jménem svého otce jsem přednesla řeč ke studentům, *aby se nebáli a s láskou v srdci šli do toho*. Heslo *Tvrdě do tvrdého* jsem zopakovala dvakrát. V přímém přenosu se pak konalo interview pro Českou televizi.

V úvodu se komentátor zmínil, že na demonstraci před dvěma deseti lety byli osobně přítomni dnes již nežijící vězni 17. listopadu 1939, kteří

se s otcem na tuto výjimečnou historickou chvíli předem připravovali a své akce vzájemně koordinovali.

Vystoupení na Albertově původně zakončil student Klíma výzvou, aby nastupující generace převzala zodpovědnost za osud naší země a řídila se příkladnou odvahou vysokoškolských studentů před padesáti lety. Připomněl ale i tragické události na náměstí Nebeského klidu v Pekingu, kde byl krátce předtím pokus o liberalizaci represivního systému brutálně potlačen.

O dvacet let později se na mne obrátil čínský reportér jakési alternativní televizní stanice, který měl očividně o dění u nás velký zájem. Chtěl znát každý detail, neboť česká cesta k demokracii pro něj byla zjevně vzorem. Svěřil se mi, že za současného stavu věcí, kdy se sice obyvatelstvu hmotně daří lépe, ale mezilidské vztahy ustrnuly na bodu mrazu, je naděje na zvrát mizivá. Následný vývoj u nás, který se nám dnes může zdát samozřejmý, mohl ovšem také skončit jinak než sametově. Vždyť v záloze čekaly Lidové milice jen na povel.

V roce 1989 se otci a jeho Sachsenhausen přeživším kolegům podařilo svůj celoživotní boj proti totalitě završit. 17. listopad 1989 především znamenal *nebát se*. Později si táta poznamenal: „Šel jsem v čele průvodu s československou vlajkou v ruce, tak jako dcera Šárka 23 let předtím.“ Tentokrát se ale obyvatelstvo přidalo, pod tlakem veřejných protestů vláda jedné strany během deseti dnů odstoupila a její mocenský monopol vzal konečně za své.

V pohnutých historických chvílích šlo studenstvo do ulic, ač naděje na úspěch byla nepatrná. Okolnímu světu bylo třeba dát najevo, jak se věci v dobách totalitních lží opravdu mají.

Únor 48 nastolil vládu jedné strany. Rozdíl mezi studentskou demonstrací proti nastupující totalitě v roce 1948 a tou naší demonstrací v roce 1966 namířené proti již zcela etablovanému režimu lze vyčíst z obměny jinak téměř totožně znějícího hesla obou těchto protestů. V únoru 1948 se ozývalo z otevřených oken pražských domů: *Nebojte se študáci, jsou tu ještě Pražáci*, zatímco v roce 1966 jsme my skandovali: *Nebojte se Pražáci, jsou to ještě študáci!* Válečná generace mého otce ještě mohla počítat se solidaritou obyvatelstva. Roku 1966 jsme se proti totalitě ocitli zcela sami. Až teprve ve výjimečné historické situaci listopadu 1989 se ke studentům připojili nejen Pražané, ale s nimi i většina obyvatel a systém se zhroutil.

V následných publikacích o 17. listopadu 1989 se heslo *Tvrdě do tvrdého* jaksi vytratilo. Televizní reportáž z oněch dnů dokonce zahajovací projev

Josefa Šárky uvádí pod jménem režimu poplatného akademika Miroslava Katětova. Nebylo to snad záměrně? Citát z otcových vzpomínek: „Zatímco já byl bouřlivě aklamován a stejně student skupiny Stuha, který skvěle a bojovně uzavíral manifestaci, byly protesty při projevu akademika Katětova a zástupce mládežníků. Někdo na něj zavolal spíše slabě: ‚Vole obrať!‘ Začal mluvit kriticky a sklídl potlesk. Katětov byl neblaze znám z působení v roce 1948. Po nějaké době naše televize vysílala reportáž o 17. 11. 1989. Uvedla, že ji zahajoval dr. Josef Šárka, ale na obraze uvedla dr. Katětova a pod ním moje jméno. Volali mi pak lidé a nadávali, že jsem je vylučoval z Vysoké školy. V té době jsem pracoval na Zemském národním výboru v Praze...”

Když jsem se na doporučení současného historika přihlásila k třetímu odboji, nejenže bylo příslušnému činovníkovi sekce ministerstva obrany jméno mého otce neznámo, ale nikterak ani neskrýval svou nevělu nad heslem studentů 17. listopadu 1939.

Stejně reagovala plukovnice Novotná z Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, zpracovávající mou žalobu na soudkyni Jarmilu Ortovou v souvislosti s postihem 120 účastníků demonstrace roku 1966: „Tvrdě do tvrdého, to snad nemyslíte vážně, že by se s protagonisty tehdejšího režimu mělo zacházet jako s Vámi!”

Upřednostňují snad tito lidé *Tvrdě do měkkého*, tedy přístup typický pro veškeré nahnědlé i hnědé, narudlé i rudé diktatury? Nebo by jim bylo spíše libo *Měkce do tvrdého*, totiž zavedený životní styl lhostejných kolaborantů, bez nichž se žádný neliberální systém neobejde? Marně jsem se jim pokoušela vysvětlit, o co jde.

Z celého textu onoho krátkého proslovu, odsouhlaseného skupinou ještě žijících a nadále aktivních politických vězňů 1939, jímž se mému otci coby prvnímu řečníku na Albertově podařilo nastartovat převratné události roku 1989, jasně vyplývá, že nešlo o žádnou výzvu k slepému násilí.

Po více než půl století nesvobody, dusící život našeho národa, projevil JUDr. Josef Šárka v pravou chvíli odvalu krátce a výstižně vyzdvihnout statečný odpor své studentské generace vůči útlaku. Vždyť šlo o nerovný boj mírumilovných lidí s nelidskou totalitou! Vyzval tím novou generaci, aby tento odkaz přijala za svůj. Svůj projev ukončil slovy: *Mladí přátelé, nebojte se a jděte do toho!*

* * *

Jak se ale odvíjel osud studenta medicíny, po válce absolventa právnické fakulty a později Vysoké školy ekonomické v Praze Josefa Šárky? Narodil se v malé vsi na Českomoravské vysočině. Zimy tam bývaly tuhé a léta spíše chladná. O to vřelejší byly mezilidské vztahy. Pro dítě té doby byly všechny sousedky tety. Jeho otec starostoval, pracoval na poli i v lese a vzdělával včelstva. Matka vedla hospodářství a pečovala o zahrádku, kde se dařilo bylinkám, jimiž léčila rodinu i sousedy z bližšího a širšího okolí. Sbírala smetanu a tloukla z ní máslo. Ve velké peci pekla chleby a pro nás děti dalamánky.

Všechny ty smysluplné činnosti na statku jsem jako malá ještě zaznamenala. Byla to moje „mladší doba kamenná“, dodávající nejen tátovi, ale i mně sílu překonat úskalí, která na nás za rohem již číhala.

Nedostatku na vesnici ani za války nebylo. Příroda nebyla netknutá. Dřevo se kácelo a rovnalo do hranic, seno se sušilo. Sklízelo a mlátilo se obilí, na zimu se skladovala zelenina a brambory. Až během války se začala nakupovat zemědělská technika. V domě mých prarodičů se za zimních večerů scházeli sousedi na přástky. Besedovalo se, zpívalo, vyráběly se ozdoby na stromček. Jak bych mohla zapomenout na tu samozřejmou dobromyslnost vůči všem a všemu, na často neobratné žerty a veselý smích, na dědovy nekončící moritáty.

Babička se mohla věnovat hospodářství, vždyť o malého Pepíčka se starala postarší teta, která u nich na bývalé škole žila poté, co tato byla přeložena do blízkého města. Nábožensky založená teta předcítala chlapci z životopisů svatých, a to se vrylo do vnímavé dětské duše jakoby předzvěst zkoušek budoucích.

Když přišel do školy, uměl malý Josef už číst. Se zájmem sledoval výklady učitelů, obzvláště pak hltal ty z historie. Žasnu, co tehdy svým žákům maloměstská škola a později jindřichohradecké gymnázium zprostředkovaly – nejenom poznatky z přírodních věd, které tehdy byly na vzestupu, ale i literaturu, hudbu a umění, a to i to nejaktuálnější. Kromě francouzštiny a němčiny se v kvartě vyučovaly také základy slovanských jazyků. Nejvíce otce zajímala hornolužická srbština. Později překvapil v koncentračním táboře spoluvězně z Lužice, když je oslovil jejich mateřštinou.

Žáci vstupovali do společenského života připraveni nikoliv biflováním historických dat, nýbrž napínavým výkladem historických souvislostí. Stredoškolaři vydávali politické a literární časopisy, uveřejňovali své básně a hrá-

li divadlo. Pro městské publikum třeba Čapkovu hru RUR, pro vesničany pak spíše repertoár z doby obrození.

Politický diskurs nebyl studentům vzdálený. Ač aktivní politická činnost byla gymnazistům zapovězena, otec se potajmu přihlásil k republikánskému dorostu. Tam ovšem brzy díky svým znalostem papežských encyklik narážel. Oproti rozšířeným prvorepublikovým trendům hájil své náboženské názory v duchu historika Pekaře. Nechyběl ale ani sport, otec vynikal v boxování. Na univerzitě i v Hlávkově koleji byl povinný šerm, ale i kravata při snídani.

Na gymnáziu dával otec kondice jak dětem z bohatých rodin, tak i chudším spolužákům, těm bezplatně. Vzpomíná, že při své prosté životosprávě neměl už nikdy tolik peněz nazbyt jako tehdy. Nechal si ušít krásný oblek z kvalitní anglické látky, navštěvoval taneční večírky. Nechyběly první lásky, vzplanutí citu, ale i zklamání v tehdejší romantickém duchu, který se křížil s jeho náboženskou výchovou, nikoliv rigidní, spíše plné bohulibých příkladů.

Přátelství z gymnázia a taktéž i kolegalita mnohých jeho pozdějších spoluvěžňů z koncentráku otci vydržela po celý život. Na Hlávkově koleji mu již na kondice čas nezbyl. Na právech pak navštěvoval též přednášky z dějin umění, literatury a filosofie.

Ve svém vzpomínání se otec vrací do studijních let coby nejkrásnějšího období svého života. Aby ne, po uzavření vysokých škol se na základě původu, zprvu rasového, několik let po válce pak třídního, už jen zatýkalo, mučilo, vraždilo, a to kolektivně.

Dříve nevinní lidé kriminalizováni nebyli. Konec volného shromažďování přišel znenadání a inspirující diskuse vzaly za své, pokud se nestaly rovnou konspirativní. Děti se bály otevřít pusy, aby jejich rodiče neztratili práci či neskončili ve vězení.

Po jeho internaci v devětatřicátém se matka vypravila do Prahy k malostranskému Jezulátku a celou noc se u karmelitánů (Panna Maria Vítězná, klášter bosých karmelitánů) za syna modlila. Byla vyslyšena, syn se jí vrátil. A to po více než dvou letech ve svých třidvaceti, skoro plešatý. Na nádraží ho očekával otec s bratrem a k návratu ztraceného syna se chystala hostina.

Celá vesnice přinášela dary, v oknech se svítilo. To propuštěného vězně zprvu děsilo, vždyť bylo nařízeno zatemnění. Tancovalo se a pustili si dokonce i rádio, za to byla smrt! Ale sousedé nad tím jen mávli rukou: „Oni

se sem pro sních nedostanou, je to pro ně daleko...“ Maminka přinesla chléb a máslo a pobídla synka, aby se neostýchal, jídla bylo dost.

Vytanulo mi na mysli, že po propuštění z Ruzyně nás kromě rodiny vlastně nikdo nevítal. Nemluvalo se o tom, bylo to příliš nebezpečné. Jako jeden z mála se ke mně znal můj učitel dějepisu, který mne potajmu rychle objal, a aby to nikdo neslyšel, šeptl mi do ucha: „Dobře jste udělali. My už bychom odvahu neměli...“

Zpátky v protektorátu si otec musel bez prodlení najít práci. Na přímlovu jeho otce ho zaměstnal baron z České Kamenice v zámecké zahradě. Těto bohuľibé činnosti se věnoval rád a vztah k zahradničení mu zůstal na celý život.

Hned jak to po osvobození bylo možné, si otec pronajal v Praze zahrádku, které se věnoval, dokud mu síly stačily. Nejvíce ho těšilo rozdávát přátelům a příbuzným květiny a ovoce. Vždyť u nich doma to nebylo jinak. Co vypěstovali, dílem rozdali a stejným způsobem se jim to vracelo. Ta tradiční vesnická štedrost byla nakažlivá. Otupila hrany šířící se hrubosti a lhostejnosti, jež přišly s novým režimem.

Onen baron von Gaymüller pocházel z basilejské rodiny bankéřů, původem hugenotských utečenců z Francie. Jeden z jeho slavných předků získal celoevropskou reputaci za své restaurátorské počiny a proslul coby zakladatel evropského památkářského hnutí. Nepomohl jen mému otci. Na Kamenicku zprostředkovával práci ohroženému místnímu židovskému obyvatelstvu, aby je uchránil před zásahem okupantů. Vděkem mu po válce bylo vyhoštění a vyplnění zámku, ač se na něho coby na Švýcara Benešovy dekrety nevztahovaly.

Otec se měl pravidelně hlásit na gestapu. Ovšem v Kamenici žádní gestapáci stacionováni nebyli. Místo toho se musel dostavit na místní četnickou stanici, kde mu našinci sdělili, že to s tou jeho nařízenou docházkou až tak žhavé není. Zápisy vyřeší sami, jak to konečně činí i za ostatní propuštění.

Na rozdíl od otcovy tehdejší situace jsem po propuštění sháněla práci jen těžko, s politickými si nikdo prsty pálit nechtěl. Hledání práce za podmínek, kdy po vypršení lhůty k nástupu do zaměstnání hrozilo opětné zatčení za příživnictví, bylo vpravdě vyčerpávající. Po dlouhém bloudění jsem nakonec našla uplatnění v psychiatrické klinice coby asistentka dr. Freunda, který se sám během nacistické okupace skrýval v ilegalitě a zároveň pomáhal ostatním pronásledovaným uniknout holocaustu.

Život je plný absurdit a vše je trochu jinak, než by se na první pohled zdálo, takže se ani historikům mnohdy nedaří dějinné události správně zařadit. „Měli jste to na Ruzyni horší než my,“ kvitoval otec. „My byli alespoň pohromadě a mohli se navzájem podržet.“ O tom se nám ani nesnilo. V ruzyňské cele jsem musela vynaložit veškerou svou energii na zpacifikování dvou mladistvých perverzních asociálek, ke kterým mne záměrně nastěhovali. Takhle se tehdy totiž lámali političtí.

O našem zatčení nikdo neslyšel, demonstraci nikdo neviděl a vlastně ani v současnosti nebere na vědomí. Proč dodnes ne? Neboť dle dnes převládajícího odborného názoru se v šedesátých letech již nejednalo o totalitní, nýbrž pouze o autoritativní režim. Nikoho z těch 120 zatčených tehdy přeci nezabili, nestříkala krev. Pouze byli po svém zadržení odsouzeni a jednou provždy vyloučeni z jakéhokoli společenského dění.

Byla šedesátá léta opravdu pouze autoritativní? Jen dva roky před mým zatčením propustili pro podlomené zdraví jednoho z nejstatečnějších odpůrců režimu a vůdce studentského odporu JUDr. Vojtěcha Janděčku, Benešem dekorovaného nositele vysokého vyznamenání Československý válečný kříž 1939. Po dvanáctiletém věznění na Borech a Jáchymově se tento muž,

Manželé Šárkovi s prvorozenou dcerou Vlastou (10. února 1946)

Zdroj: archiv rodiny J. Šárky

kterému vdčíme za poválečné vyhlášení Mezinárodního dne studentstva, ocitl opět na tři roky za mřížemi v roce 1961! Chtěl prý zakládat KDU. Trahuje se o něm, že stalinistickým popravám padesátých let unikl, protože na rozdíl od ostatních žádné mučením vynucené přiznání nepodepsal.

Hned po válce se otec oženil, neboť jako všichni jeho spoluvězni si nepřál nic víc než založit rodinu a přivést na svět děti. Narodila jsem se půl roku po tom, co bolševik převzal žezlo.

Snad jsem to vnímala již v mámině břiše. Sotva jsem se naučila mluvit, bylo mi jasné, kdy mlčet.

Bydleli jsme v domě politických vězňů, z nichž někteří zůstali skalními komunisty, takže jsem si dobře uvědomovala, že rodinu nějakým tlacháním o bezpráví či hodinách náboženství ohrozit nesmím. Otec nás vypravováním o koncentráku nezatěžoval. Ale jako ostatní děti pronásledovaných jsem to měla v kostech. Vnímala jsem, když táta kvůli svým aktivitám opět ztratil práci. Jak jinak, sdílela jsem obavy o rodinu, naučila se obezřetnosti.

O to horší to bylo po mém věznění. Přibrzdění auta před našim domem mohlo znamenat, že si pro mne jdou. Není důvodu se stydět za strach, který člověku brání zavírat oči před každodenní realitou, již se okolí naučilo nevidět.

Aby se coby právník v padesátých letech nezpronevěřil svému svědomí, absolvoval táta dodatečně studium ekonomie. Rodina si už zvykla, že se dostával neustále do maléru. Máma ho občas nabádala, aby si dával větší pozor. Zároveň jsme to ale brali coby samozřejmost a snažili se nemyslet na možné následky jeho protirežimních aktivit, které by samozřejmě dopadly i na nás.

Je až s podivem, jak si otec vzhledem ke svému každodennímu boji s nepřátelskými institucemi a Stranou, systematicky mu bránící v jakémkoliv kariérním postupu, dokázal udržet integritu. Se svou erudicí a charismatem, kritičností a zároveň dobromyslností by se v demokratické společnosti uplatnil ke svému i rodinnému a společenskému prospěchu zcela jinak.

V šedesátých letech, již coby docent ekonomie na Univerzitě 17. listopadu, rozvíjí se svými kolegy na katedře družstevnictví alternativní modely k neefektnímu socialistickému hospodářství. S myšlenkou družstevnictví byl můj otec obeznámen již od svého útlého mládí. Na Českomoravské vrchovině můj děda úspěšně zaváděl kooperativní vlastnictví zemědělské techniky.

Josef Šárka s kolegy a studenty z rozvojových zemí
Zdroj: archiv rodiny J. Šárky

Otec se hlásil k dorostu agrární strany, jejíž zakladatel Švehla v rámci kooperativního zemědělství prosazoval soukromé vlastnictví půdy jako účinnou alternativu k tehdy již patrným kolektivizujícím tendencím levicových stran.

Otec se celý život zasazoval nejen o půdu, nýbrž o zemi jako takovou, což dnes nazýváme ekologickou udržitelností prostředí. Již v padesátých letech poukazoval na neblahé důsledky nejen rozorávání mezí, ale i meliorace vodních toků. Úspěšnější byl v záchraně historických památek jak na venkově, tak v Praze, a to ještě v dobách, kdy památková péče nebyla.

Díky znalosti cizích jazyků mohl otec vyučovat studenty z rozvojových zemí, které jsme nezřídka hostili i u nás doma. S mnohými z nich navázal blízké osobní vztahy a přispěl k jejich integraci v této naší jim často vzdálené kultuře.

Leželo mu na srdci, aby se po návratu do své domoviny jeho žáci vyvarovali chyb sovětizace hospodářství, s ním spojeného znárodnování a jiných stalinistických slepých uliček. Je až s podivem, že jeho systematická varování před metodami tehdy nezpochybnitelného společenského zřízení pro něho zůstalo bez vážnějších následků. Snad i díky tomu, že vyučoval ve francouzštině.

To vše na sebe bral ve velmi antagonistickém prostředí, tak říkajíc sám proti Zeitgeist, duchu doby. Po hnědých přišli rudí, aby rolnický stav definitivně zlikvidovali, takže dnešní mladé generaci slovo rolník již nic neříká. Zemědělce násilně nahnali do družstev, postupně zavládla otupělost, práce se stala dřinou, takže se vše tak trochu odfláklo. Meze byly rozorány a lidé si na celinách zkracovali cestu obilím, po kterém se šlapalo. Bylo přeci ničí, totiž jezedovo.

Nacistické i bolševické perzekuci se nevyhnulo ani příbuzenstvo, například JUDr. Jan Jína, předválečný kancléř prezidenta Beneše, který za svou protektorátní ilegální činnost seděl, ke konci v berlínské cele společně s Rudolfem Beranem, hlavním agrárnickým představitelem. Později, po dvou a půl letech nacistických žalářů zdravotně podlomený Jína byl opět perzekvován komunisty. Rodinu Jínových, která s námi přes tetu byla spřízněna, otec pravidelně navštěvoval a obdržel tam cenné rady, jak v subverzi totality postupovat, aniž by ohrozil sebe i druhé.

Otec míval tzv. koncentračnické sny, často nemohl usnout, neboť neustále usilovně přemítal, jak řešit neřešitelné. Se svými kolegy z devětatřicátého, se kterými se pravidelně scházel, pokračovali v odkazu předčasně zemřelého dr. Jandečky, vězně obou režimů.

21. srpna 1968 mne otec probudil se slovy: „Šárko, nebuď smutná, jsou tady Rusové,“ a odešel organizovat na VŠE odboj. Já se pak se stejným zámerem odebrala na filosofickou fakultu. Přes sestru mi během onoho osudného dne otec vzkázal, abych za žádnou cenu nešla spát domů, neboť jsme určitě na černé listině.

Již za dva týdny jsem emigrovala. Došlo mi, že ani pro mne a ani pro mou vlast to nemůže dopadnout dobře. Nemýlila jsem se. Všichni účastníci demonstrace z roku 1966 byli až do listopadu 1989 nadále šikanováni, jak se mi potvrdilo v roce 1991 při mém rehabilitačním procesu.

Samozřejmě jsme si s tátou po celou dobu mého exilu vyměňovali názory na dění tady i tam, takže ode mne získal i bližší kontakty třeba na Tomáše

Josef Šárka s dcerou Šárkou ve Frankfurtu nad Mohanem, cca 1973
Zdroj: archiv rodiny J. Šárky

Halíka a další. Informovala jsem ho o aktivitách Jirky Němce, který po vyhoštění pomáhal zakládat vídeňský daseinsanalytický seminář. Později jsme v Praze společně s mým mužem, tehdy poradcem ministra zdravotnictví Martina Bojara, založili Daseinsanalytickou společnost, jíž Jiří Němec coby její první prezident předsedal.

Při svých občasných návštěvách, jež mu coby penzistovi tu a tam povolovali, si u mě táta mohl prostudovat v Čechách nepřístupnou literaturu, především Tigridovo *Svědectví*. Seznámila jsem ho i se svými profesory Medardem Bossem a Gionem Condrauem, zakladateli zmíněné daseinsanalýzy, která v Patočkových seminářích v okruhu chartistů sehrála klíčovou roli.

Téma svobody a existenciální zodpovědnosti vůči světu souznělo s životními hodnotami a cíli, které určovaly veškeré jeho živobytí. Tato filosofická inspirace jej utvrdila v jeho odhodlání jednat.

Studentům, jakož i intelektuální elitě je dána obzvláštní *svoboda konat*. 17. listopadu 1989 vytyčili studenti cestu svým odkazem přesahující do budoucna, mnohdy bolestnou, mířící k zodpovědné a solidární společnosti.

Nakonec mi v listopadu 1989 nechal otec vzkázat, abych nebyla smutná, kdyby se s ním něco stalo. Tušila jsem, o co jde. A stalo se. Jeho projev byl

vysílán na Svobodné Evropě. Po demonstraci otec spát domů nešel, byl opatrný. Samozřejmě se bál, co bude následovat.

Sama dobře vím, že strach a odvaha se vzájemně nevylučují. Na rozdíl od sraabů, kteří se bojí blbostí, zatímco to podstatné potlačují, stateční lidé si dobře uvědomují, čeho se opravdu obávat.

Po smrti otce jsem obešla univerzity, abych vyvěsila parte, a oznámila pohřeb v novinách. Na pohřeb se nakonec kromě jednoho, ani ne moc blízkého kolegy nikdo z veřejnosti nedostavil, a neotiskli ani nekrolog v novinách.

Obrátila jsem se na spisovatele Jiřího Stránského, abych si mu postěžovala, jak lhostejné je veřejnosti a častokrát i rodinným příslušníkům, co lidé jako můj otec prožili a vykonali pro budoucnost. Odpověděl mi: „Máte pravdu, lidé opravdu nic nechápou. Jenom my muklové tomu rozumíme, máme společný krevní oběh.“

Spisovatel mne k sobě pozval necelý měsíc před svou smrtí v roce 2019 a opět jsme řešili otázku všech otázek: Proč jen muklové mají společný krevní oběh, proč jsou ostatní od svých srdcí odpojeni, jako by jim vysadili přístroj? Není takový občan chudokrevný, není jeho srdce ve světě počítačů a vypočítavosti zbytnělé, náchylné nejen k fyzickému, ale i společenskému infarktu? Nebylo by na světě více soudržnosti, kdybychom se na onen krevní oběh dokázali napojit?

Bylo by pro mne zadostiučiněním, kdyby vzpomínky mého otce na dění ještě docela čerstvé přispěly k léčbě srdečních neduhů v důsledku zpretrhaných svazků s předky. Není snad indolence se všemi jejími stále očividnějšími politickými dopady důsledkem jak individuálního, tak i kolektivního potlačení minulosti?